

แก่นเรื่องย่อย

เป็นที่รับรู้ทั่วกันว่าธรรมชาติมีบทบาทเด่นอย่างน่าสนใจในวรรณคดีเรื่องนี้ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงกล่าวว่

ในจำพวกจีนแห่งวรรณคดีไทยที่ยังเหลืออยู่อย่างร่อยหรอ... ยังมีอยู่เรื่องหนึ่งซึ่งกล่าวพรรณนาธรรมชาติ ซ่อนยอมแสดงให้ปรากฏถึงความรักธรรมชาติของคนไทยเรา คือเรื่องทวาทศมาส...¹

ผู้เขียนเห็นว่า การพรรณนาธรรมชาติในทวาทศมามีลักษณะน่าสนใจที่หาหีบยกมาพิจารณา ซึ่งอาจจะทำให้เห็นแง่มุมอื่นนอกเหนือจาก "ความรักธรรมชาติของคนไทยเรา" บ้าง

หากจะตีความ "ความรัก" ว่าหมายถึงความผูกพัน หรือความมีใจจจจ้องเกี่ยวข้องกับผู้อานทวาทศมาสจะเห็นว่าในบทที่แล้วผู้เขียนได้ชี้ว่า กวีและธรรมชาติในทวาทศมาส มีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น จนการแสดงออกของกวี และการแสดงออกซึ่งธรรมชาติกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่ถึงกระนั้นในขณะที่กวีแสดงตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ กวีก็กับธรรมชาติก็ยังเป็นกันละส่วนกัน² การแสดงออกดังกล่าวเป็นสิ่งที่น่าศึกษาวนนอกจากจะเป็นเทคนิคที่จะแสดงอารมณ์สะเทือนใจให้เป็นที่ประจักษ์แล้ว ยังมีเหตุผลอื่นอีกหรือไม่

ในขั้นแรกนี้ ผู้เขียนจะได้ศึกษาลักษณะของธรรมชาติในทวาทศมาส และทัศนคติแง่ต่าง ๆ ที่กวีมีต่อธรรมชาตินั้น ๆ เพื่อจะเป็นแนวทางไปสู่การพิจารณาเรื่องความผูกพันที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติในวรรณคดีเรื่องนี้

¹ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, "พระวิจารณ์," ประชุมวรรณคดีไทยภาคพิเศษ ทวาทศมาส โคลงสั้น, เรียบเรียงโดย ฉันทิพย์ กระแสสินธุ์ (พระนคร : จัดพิมพ์โดย ลักษณะกฤษภูมิวิจิตร, 2512), หน้า (ก.)

² กุญแจที่ 3, ข้อ 2.1.2, หน้า 47.

1. ลักษณะของธรรมชาติในทวาทศมาส

กวีเริ่มเรื่องด้วยนิยามที่แสดงความพิศวงในความทุกข์ที่รู้สึกว่ามีไปจากแนวเดียวกับคู่พระ
 คูนางในวรรณคดีที่เป็นที่รู้จัก¹ เมื่อเรื่องดำเนินต่อไป กวีได้แสดงว่าความทุกข์ของตนเป็น
 ความทุกข์ที่ทรมาณแสนสาหัสที่มีพลังกำลังเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อธรรมชาตินั้น
 เป็นธรรมชาติเหนือธรรมชาติในชีวิตประจำวัน แต่เป็นปรากฏการณ์ที่เชื่อกันว่าเป็นจริงในแนว
 อุดมคตินิยม² ก็ยิ่งเป็นการเพิ่มแรงทุกข์ของกวีให้ปรากฏเด่นมากขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อได้
 ศึกษาจินตนาการประเภทแคบตายตัวในบทที่แล้ว ผู้เขียนเห็นว่ากวีมองธรรมชาติอย่างมุ่งความ
 สมจริงที่คานแนวอุดมคตินิยมอยู่เหมือนกัน³ นอกจากนี้กวียังมีท่วงทากการแสดงออกที่มุ่งแสดงความ
 ประทับใจ⁴ อันทำให้เห็นว่า กวีได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติในปรากฏการณ์ที่อยู่นอก
 ที่เกี่ยวข้อง ดังปรากฏในโคลงที่ยกมานี้

แสนพุกกะเหลือองหลนลวน	แลงใบ
บงงสุมาลยแมนมาญ	แมกไม้
พุกกะศิขรไช	โตรมรตีพ
โอหาศกาลกลไ้ม	รววยรม

๗⁵

1 คูบทที่ 3, ข้อ 1.1, หน้า 23 - 8.

2 คูบทที่ 2, ข้อ 1.2.3, หน้า 18.

3 คูบทที่ 3, ข้อ 1.2.3, หน้า 30.

4 จะได้อ่านในบทที่ 5

5 ทวาทศมาส, หน้า 8.

และ

เคื่อนคดกรรคึกหลา	ชลาชล
ชลชลาตนเองเนอย	นานกว้าง
ทวมมารคนทีจน	ตาฝั่ง
นึกร่าฤกให้ซาง	ที่หนนไครเห็น ๑ ¹

ภาพคนไม่ฉลัดใบแห้งสีเหลืองร่วงหล่นไปในหน้าแล้ง และภาพน้ำนองท่วมฝั่งเป็นภาพที่อาจพบเห็นได้โดยตามปกติ แต่เป็นภาพที่กวีเลือกนำมาเน้นให้ได้จังหวะกับการแสดงออกถึงเขมชนแดนกวาธรรมคา

เมื่อเปรียบเทียบปรากฏการณ์ธรรมชาติตามแนวอุดมคตินิยมกับตามที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ผู้อ่านจะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์ทั้งสองลักษณะนี้มีความคล้ายคลึงกัน อาจกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์ตามแนวอุดมคตินิยมนั้นมีรากฐานมาจากปรากฏการณ์ปกติ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือปรากฏการณ์ปกติที่รุนแรงกว่าธรรมคานั้นเอง ดังตัวอย่างที่ยกมาเทียบกันต่อไปนี้

สุคโทยมเวทาสทอง	หาวหน
สุรสเรนทรารช	เพื่อยฟ้า
ปฤถพีนิราชล	เห็นหาค
รอนไปปานรยมถา	จากจยร ๒ ²

โคลงบทนี้ กล่าวถึงความร้อนในหน้าแล้ง ที่มาจากดวงอาทิตย์ ความร้อนจัดที่แทบจะแผดเผาทุกสิ่งทุกอย่างในโลกใต้นี้เอง ทำให้เห็นว่าดวงอาทิตย์เป็นสิ่งที่เกินที่สุกในท้องฟ้าอันเว้งว่างวางเปล่าปราศจากเมฆ และดวงอาทิตย์ก็เป็นตัวการสำคัญที่นำความว่างเปล่ามาสู่แดนดิน ("ปฤถพีนิราชล เห็นหาค")

¹ ทวาทศมาส, หน้า 27.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

ในโคลงบทถัดมา ก็กล่าวว่

เจ้าคสิณฐสาครเศรษฐี	รณบก
แสนนทีธารพพร	หาคแห่ง
อาตุรกระระอุก	รยมราศ
สมรจากจรรอยแดง	ไปปาน ๆ ¹

ความ "รอน รณบก" ของ "เจ้าคสิณฐสาครเศรษฐี" ในที่นี้ เป็นความร้อนแห่งผากทำนองเดียวกับความร้อนในโคลงบทก่อนนั่นเอง เพียงแต่ในโคลงบทดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ปกติ แต่โคลงบทนี้เป็นปรากฏการณ์พิเศษเมื่อใกล้จะสิ้นกัปป์ ดังปรากฏในไตรภูมิพระร่วงว่า

...อยู่บมิหิงตระบัคเกิดเป็นตระวัน 4 ควงขึ้นมา จึงแม่น้ำใหญ่ทั้ง 7 อัน ๆ หนึ่ง
ชื่อฉัพทศระ หนึ่งชื่อมณฑกนิศระ หนึ่งชื่อสีหปาศระ หนึ่งชื่อกนปัดตะสะ
หนึ่งชื่อรัตนกาละสะ หนึ่งชื่อกุนาละสะ แลว่าสะ 7 อันนี้แห่งสิ้นในเมื่อมี
ตระวัน 4 ควง นั้นแล ๆ...²

อิทธิพลของท่วงทากการแสดงออกอย่างมุ่งแสดงความประทับใจ ทำให้ปรากฏการณ์ธรรมชาติปกติกี่มีความเข้มข้นรุนแรงเทียบได้กับปรากฏการณ์พิเศษในอุคคคตินิยมเหมือนกัน ดังตัวอย่าง

ทุกพร รอมฤคทอง	บรรพต
เสียดำฤทธิอาหาร	แหล่งเหลน
ไยยนามพุลาลศ	ศัลยเสพย
เสียดภิมยแหล่งเตน	ช่วยครวญ ๆ ³

¹ ทวาทศมาส, หน้า 7.

² "ไตรภูมิพระร่วง," เรื่องพระร่วงเที่ยวเมืองพระร่วง คำอ่านและคำแปลจารึกสุโขทัย สถาบันพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง, (กรมศิลปากรอนุญาตให้ศิลปินบรรณาการพิมพ์จำหน่าย; พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2504), หน้า 727.

³ ทวาทศมาส, หน้า 8.

และ

ปักขีเสาวเรชฉวน	ภาศัพท์
สวนบภาเลอยกรยม	กำกวง
โอแก้วนิราลัย	ลิวดี แฉวเออย
แฉนพิทไทราง	ชวยชิง ๑ ¹

โคลง 2 บทนี้ กล่าวถึงสัตว์ที่ถูกกระทบกระเทือนอย่างหนักหน่วงจากความร้อนแห้งแล้งของฤดูกาล แต่อิทธิพลความรู้ดีของกวี ทำให้เห็นสัตว์เหล่านั้นมีอาการสะดุ้งตื่นใจร่วมกับกวีด้วย คือทำให้เห็นไปว่า "ทุกพรรณมฤคหองบรรพต" นั้น "ไฉนนามพุดาดศ กัลยเสพบ" และ "ชวยกรวณ" ทั้ง "ปักขีเสาวเรช" ก็ "ฉวน ภาศัพท์" "ให้ชาง" และ "ชวยชิง"

ความอลหม่านวุ่นวายของสัตว์ทั้งหลายในทำนองนี้ยังปรากฏกลมกลืนกันในโคลงบทต่อมา ซึ่งแสดงความปั่นป่วนเมื่อจะสิ้นกัปป์ ดังนี้

แฉนบางบึงหวยแฉง	เหมทุก
พาสกรไทรตรีงษ	ปนนหวย
มงกรกรรารก	รักเรช
ศีสกนฉฉฉฉฉฉ	ฉาคจร ๑

แฉนสัตว์นาเนกฉวน	แฉนสินธุ
ทุกขบนนคานไฟฟอน	ชวยเศรา
วณจยรสูกาพิณฑ	ภักเศรษ
แฉนพระเมรุฉวนเขา	คองฉาญ ๑ ²

¹ ทวาทศมาส, หน้า 8.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

ในการศึกษาจินตนาการในบทที่แล้ว ตอนที่เขียนได้รู้ว่ามีนักแสดงความซับซ้อนของอารมณ์สะท้อนใจด้วยลักษณะตรงกันข้ามที่ผสมกลมกลืนกัน ทั้งในโคลงบทเดียวกัน และในระหว่างโคลงหลาย ๆ บท¹ จากตัวอย่างเดียวกันนั้น ผู้เขียนจะใคร่ให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ก่อร่างถึงในโคลงเหล่านั้น เป็นปรากฏการณ์ปกติและปรากฏการณ์พิเศษตามแนวอุดมคตินิยมผสมกันจนกลายเป็นปรากฏการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในเวลาเดียวกัน หรืออาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ปรากฏการณ์พิเศษนั้นอาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของกวี เพราะอิทธิพลของความทุกข์ทรมานเพราะจากรัก หรือภาวะการแปลกที่กวีกำลังประสบอยู่นั้น มีความคู่เคียดรุนแรงเทียบเท่าความรุนแรงในอุดมคติที่เคียด เพราะเมื่อกวีกล่าวถึง "น้ำนองหนาว" "อัมพรชรอมุ ขาว" และ "นอนน้ำ นานไหล" กวีก็กล่าวถึง "พันภูกาณนพ้า อยมจวาง" "ทุกทวีปดินแดนไตร หมิ่นไหม้" และ "ไฟกัลประรูปร่าง ตรีนาศ" คิดต่อกันไป

ความคาบเกี่ยวระหว่างภาวะการแปลกที่อาจพบเห็นได้ในชีวิตจริงกับภาวะการตามแนวอุดมคติเช่นนี้ นอกจากจะเห็นได้ในปรากฏการณ์ธรรมชาติดังกล่าวมา เรายังเห็นได้อีกว่าธรรมชาติในทวาทสมาส บางทีก็มีลักษณะของธรรมชาติแท้ ๆ บางทีก็มีลักษณะของสิ่งที่มีอำนาจอีกกลับเหนือชีวิตในโลกในรูปของเทพต่าง ๆ เช่นเมื่อกวีกล่าวถึงเดือนห้า กวีก็กล่าวถึงดวงอาทิตย์อย่างที่เป็นธรรมชาติดังนี้

สุรยงควรวเอกซ์่า   เฟ็คโทยม
 แสงรพีพรณเณ   ฬอดซ์่า²

ในโอกาสเดียวกันนี้ กวีก็กล่าวถึงดวงอาทิตย์ในชื่อเทพ แต่กระทำการของธรรมชาติ ก็

¹ คู่มือที่ 3, ข้อ 2.2, หน้า 56 - 7.

² ทวาทสมาส, หน้า 6.

สุคโพนมเวหาศห้อง   หาวหน
 สรุสุเรนทราธร   เพ็ญฟ้า ¹

ในตอนอื่น กวีกล่าวถึงดวงอาทิตย์ ในฐานะเทพ เช่นในเดือนแปด

เดือนกฤษณนิศนอง   นุชนุทร อยู่ฤา
 ฤาหากพนนกรกลาย   แกล้ว
 พระสุริยทานรงงศฤษติ   รอยบยค บงงฤา
 ขอศศิณลาพู่ให้   แหงนองเห็นคั้น ²

เดือนยี่ในพิธีบูชาภิเชก ซึ่งมี "แสนลำกษัตริยดาวยกร กราบเกล้า" ³ กวีมองเห็น

เหอนหนนถวยนแกวแกวง   เหอนเท็จ
 วางวังลบบลิวโทน   ทองล้ำ
 รอยสุริยสุราเสด็จ   ดวงสวาท ไปฤา
 จากอกรยมคือห้า   ห่าใจ ⁴

เมื่อพรรณนาครบสิบสองเดือนแล้ว กวีได้กล่าวถึงดวงอาทิตย์ในฐานะเทพ และ
 ธรรมธาคี ดังนี้

ศูนย์วิทยพัทยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ทวาทศมาส, หน้า 6.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

พระสุริยานายผาคมา	แมนสวรรค์
รถวิมานชุมชม	ชอแก้ว
ขอเสด็จรวมรมยจันทร์	มูลเมฆ ไปนา
สมสูงคงแล้ว	สว่างอรนรมครอม ฯ ¹

ฟ้าดินแดนทรยศดาว	สาวสินธุ
สุริยศศิเมรุตรี	แผนหลา
ตราบบงงสุราจันทร์	กระควจ นนนา
จิปากหงงลินลา	เพื่อเจ้าจรจันทร์ ฯ ²

ไม่เฉพาะแต่ดวงอาทิตย์เท่านั้นที่มีลักษณะกำลังระหว่างธรรมชาติกับเทพเจ้า พระพรุณ
พระไฟสพท์เช่นกัน ดังกวีกล่าววา

พระพรุณรายเรื่อยฟ้า	เข็คโพยม
อกราษฎร์ชนบทเทา	ทวหลา
เรอมการสำเร็จโถม	ไถแลน
จรอนุนรองดา	ไปยล ฯ ³

ในโคลงนี้ พระพรุณก็คือ ฝนที่ "รายเรื่อยฟ้า" แต่ในอีกตอนหนึ่งพระพรุณกลายเป็น
ผู้มีอำนาจลึกลับ ดังนี้

ครรรชิตร์ชั้นฟ้า	เข็คโพยม
วายุโอบพรุณเปน	เมฆกลุ่ม
ชีสามุงใจโจบ	จรจอม ใจนา
ในเมฆอันคลุมกลุ่ม	โอบมา ฯ

¹ ทวาทศมาส, หน้า 50.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

ครไคครลงงแลว	กระมงง แมฮา
จบบบเรอมนุชคลา	ถานี้
ชิสายูในบงง	วายุเมฆ โพนนา
เจตกมลนี้ี้	รวมเอา ๆ ¹

ทองฟ้ายามคำคืน คำรณ "ครรจิต" มี "วายุโอบพุดเปน เมฆกุ่ม" มา พุด
"ในเมฆอันคุ่มกุ่ม" หรือ "ในบงงวายุเมฆ โพน" กระมังหนาที่ "มุงใจโจม" ทานาง
"ครไคครลงง" ไปแลว

เกือนสามมีพิธีสงไฟสพ ซึ่งน่าจะเป็นอย่างเดียวกับพิธีเผาข้าว ² ไฟสพก็คือข้าว
นั้นเอง ดังกล่าวไว้ในทวาทศมาสว

อาจารย์รงงเรอมตง	พนมรวง แมฮา
ถวายสุคนษมา	รยบรอย
รภัยบาทวสาวพวง	พาดแพละ กนนา
ตามสงไฟสพกลอย	คลาศคลา ๆ ³

¹ ทวาทศมาส, หน้า 18.

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงพิธีเผาข้าวว่าเป็นพระราชพิธีเกือนสาม; ดู พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, (พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, คลังวิทยา, 2495), หน้า 18 : "...ตั้งโรงพิธีที่ทุ่งนา...ให้กระบวนแห่ออกไปเช่นแรกนา แลวเอารวงข้าวมาทำเป็นฉัตรปักไว้หน้าโรงพิธี...แลวจึงเอาไปจุกรวงข้าวที่เป็นฉัตรนั้นขึ้น..." พระราชพิธีนี้ไม่ได้ตกทอดมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์.

³ ทวาทศมาส, หน้า 41.

ในขณะที่เดียวกัน ไพลพท์คือเทพผู้ทรงอำนาจองค์หนึ่ง

เจ้าจางายแก้วพรากร พลคคแด พินา
ฤาเทพไฟศกลวง แม่นาย 1

เมื่อมองในมุมกลับ เทพเจ้าที่กล่าวถึงอย่างมีความสัมพันธ์กับจิตใจของคนส่วนใหญ่แล้ว เป็นเทพที่เกี่ยวข้องหรือสืบเนื่องมาจากธรรมชาติ พระอาทิตย์ก็ดี พระพรุณก็ดี เป็นเทพที่มนุษย์รู้จักกันมาแต่กติกาดำบรรพแล้ว เช่นกรีกเรียกว่า อพอลโด อินเดียนโบราณนับถือพระอาทิตย์ พระพรุณมาตั้งแต่สมัยพระเวทซึ่งเป็นคัมภีร์เก่าแก่ที่สุด 2 ญี่ปุ่นถึงกับอ้างตัวว่าสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์ที่เคียว พระไฟสฟเป็นเทพแห่งข่าว 3 อาจจะเป็นองค์เดียวกับพระไฟสฟ หรือเวสสุวัน (ส.ไวสุรวัน, บ. เวสสุวัน) หรือกุเวร โลกบาลประจำทิศอุดร ผู้เป็นเจ้าของแห่งทรัพย์ มีบุษบกเป็นพาหนะ 4 ในสมุทรโฆษคำฉันท์เมื่อพระโพธิ์ชมโฉมพระสมุทร โฆษกกล่าวถึงพระไฟสฟ ว่า

ฤาพระไฟสฟเสด็จจง เหมือนบุษบกหงส์
พาหนพิฆานมาศผยอง 5

พระอินทร์เป็นเทพอีกองค์หนึ่งที่กล่าวถึงพร้อม ๆ กับเทพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ดังในกาวมาว่า

1 ทวาทศมาส, หน้า 42.

2 จานงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาประยุกต์ชุดอินเดียน (พระนคร : เกษมบรรณกิจ, 2514), บทที่ 16 - 7, หน้า 313 - 52.

3 ผู้เขียนไม่แน่ใจว่า พระไฟสฟในที่นี้จะเป็นองค์เดียวกับแม่โพสพหรือไม่

4 พระยาสังฆาภิรมย์ อุดมราชนกคดี, เทวกำเนิด (พระนคร : เสริมวิทย์บรรณาคาร 2511), หน้า 81 - 9, "พระกุเวร หรือเวสสุรวัน."

5 สมุทรโฆษคำฉันท์, หน้า 65.

ศรีสุทธีในนาถพน   พนมแสง
 ฤาว่าอินทรพรหมหมาย   มิ่งน่อง ¹

พระอินทร์เป็นเทพเอกาทังแต่สมัยพระเวทเช่นเดียวกัน ลักษณะของพระอินทร์แสดง ความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติอย่างมากทีเดียว เป็นต้นว่า มีสายฟ้าเป็นอาวุธจึงใคร่ชื่อว่า วชิรปาตี ก็มีภรรยาพระเวทกล่าววว่าพระอินทร์บรรณะพฤตาสูริ อสูรแห่งความแห้งแล้ง และความมืด เมื่อบรรณะพฤตาสูริก้ทำให้เกิดฝนตกและแสงสว่าง ² พระอินทร์ยังใคร่ชื่อว่า ปุรันทร ก็อยู่ท่าสายบอม หรือเวียงผา (ของพวกอสูร) ³

คติพุทธศาสนาก็คือว่าพระอินทร์เป็นเทพที่เกี่ยวของกับความเป็นอยู่ของมนุษย์มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากวรรณคดีในพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น เวสสันดรชาดก เรื่องต่าง ๆ ใน ปัญชาสาชดก เช่น สุวรรณสังฆชาดก สมุทโฆษชาดก แม่แตรามเกียรติ์ ซึ่งได้เล่าจาก รามายณะของพราหมณ์ ก็มีบทบาทของพระอินทร์มากเป็นพิเศษนอกเหนือจากที่ปรากฏใน รามายณะ ⁴

¹ ทวาทศมาส, หน้า 41.

² Arthur Anthong Macdonell, India's Past. A Survey of Her Literatures, Religions, Languages and Antiquities (London, New York, Bombay : Oxford University Press, 1972). Chap. 2, pp. 28 - 9, "The Ancient or Vedic Period : Hymn Literature."

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, สกุนตลา มีพันพาฮา ทาวแสนปม ประมวลสุภาษิต ร.6 (พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2501), หน้า 86 - 7, "สกุนตลา, ภาค ๒ อภิธานสังเขป."

⁴ ฤ เสฐียรโกเศศ, อุปกรรณรามเกียรติ์ (พระนคร : กองการตั้งคืด กรมศิลปากร จักคิมพ์, 2497), หน้า 175 - 6, "วิจารณ์เรื่องรามเกียรติ์กลางประการ."

ไตรภูมิพระร่วงกล่าวว่า พระอินทร์เป็นเจ้าแห่งไตรภวังค์ ซึ่งตั้งอยู่ขอบเขตเขาพระสุเมรุ เป็นสวรรค์ที่ถือกันว่างดงาม สนุกสนานที่สุด ตามแนวอุคคมนตรีนิยม พระอินทร์ยังเป็นเจ้าแห่งจุลโลกบาลอยู่ "เดินคูคู้กรายแห่งโลกยี่ทั้งหลายนี้ทุกวัน... ถ้าแล้วผู้ใดทำบุญทำกรรมได้จริงเขียนนามผู้นั้นลงในแผ่นทองเนื้อสุกนั้น..."¹ แล้วนำมาเสนอต่อเทวดาชั้นที่สามมาศภาคศาลาซึ่งมีพระอินทร์เป็นประธาน² พระอินทร์นั้นมีบัลลังก์พลกิลดาอาสน์อันมีปีกคืออ่อนนุ่ม หากพระอินทร์ประทับเหนือศิลานั้น ก็จมลงเพียงละคือ³ ในวรรณคดีถือว่าจากแท่นบัลลังก์พลกิลดาอันแข็งนิคปกติ ย่อมแสดงว่ามีคนคือผู้มีบุญที่ตกทุกข์กำลังรอรับความช่วยเหลือจากพระอินทร์อยู่ ดังปรากฏในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ว่า

ทิพยอาสน์เคยอ่อนแอกอนมา	กระด้างคังศิลาประหลาดใจ
จะมีเทศมันแมนในแดนดิน	อมรินทร์เร่งคิดสงสัย
จึงสอดส่องทิพยเนตรดูเหตุภัย	ก็แจ้งใจในนางรจนา
แมนมิไปช่วยจะม้วยมอด	ควยสังข์ทองไม่ถอยรูปเงาะป่า ⁴

ในทวาทศมาส กวีก็กล่าวถึงพระอินทร์ในแง่ที่เหมือนกัน คือ

อภินิหารเลื่องโลกเล่า	โศภิต
บัลลังก์พลอินทร	อาสน์แก้ว
เมรุทองรองทศ	ศากาทย
ฤาอาจทรงทุกขแนว	ที่ตรอม ⁵

¹ ไตรภูมิพระร่วง, หน้า 664.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 665.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 661.

⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกกรวม 6 เรื่อง, ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (พิมพ์ครั้งที่ 4; พระนคร : คลังวิทยา, 2508), หน้า 175, "สังข์ทอง."

⁵ ทวาทศมาส, หน้า 12.

"อภินิหะ" เดื่องโลกดำ โยฬศ" ที่กล่าวควบคู่กับพระอินทร์นี้ คือ รูปพรหมตามคติ พุทธศาสนา ¹ ถือว่ามีอยู่โสฬศ คือสิบหกชั้นฟ้า พรหมเหล่านี้เป็นเทวดาชั้นสูงกว่าเทวดา ในโลกามาพรสวรรค์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกามภพ รูปพรหมเป็นเทพที่ไม่ข้องแหวะในกาม แต่ ยังมีรูป บางที เรียกตามจำนวนชั้นสวรรค์ ว่า โสฬศพรหม

"อภินิหะ" หรือ อภินิหะฐ เป็นชื่อของโสฬศพรหมชั้นบนสุดในห้านั้นสุดท้ายซึ่งเรียกว่า บัญจมหาสุทธาวาต อภินิหะฐพรหม มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์น้อยกว่าพระอินทร์ และต้องเป็น ความเกี่ยวข้องกับในกรณีพิเศษที่ค่อนข้างจะยิ่งใหญ ในไตรภูมิพระร่วงมีกล่าวว่า อภินิหะฐพรหมจะ นำมาไตรจีวรและเครื่องบริขารแด่พรหมโลกมาถวายพระโพธิสัตว์ผู้จะโคตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า ในวันที่พระโพธิสัตว์ออกผนวช และเมื่อไฟไหม้แผ่นดินคราวลิงกัปปี อภินิหะฐพรหมจะลงมาดู เครื่องบริขารในคอกบัวที่เกิดขึ้นในคอนั้น และนำไปเก็บไว้ในพรหมโลกรอที่จะถวายพระโพธิ สัตว์ ดังกล่าวมา ²

ควยเหตุที่บัญญัติมหาสุทธาวาต เป็นสวรรค์ที่ไม่ถูกกระทบกระเทือนจากปรากฏการณ์ ตอนสิ้นโลก และอภินิหะฐพรหมเป็นพรหมชั้นที่รู้จักกันดีที่สุด ในบัญญัติมหาสุทธาวาต และโสฬศ พรหมนั้น จึงมีผู้อ้างอภินิหะฐพรหมว่าจะช่วยมนุษย์ได้ในคราวคับขัน เช่น

• รยมไทรลเนตร ถวม	ถึงพรหม
หาหมูส์ตัวจอมจวม	จับม้วย
พระสุเมรุ เบื้อยเปนมม	ทบทาว ลงแธ
อภินิหะฐมหาพรหมจวย	พีไวจึ่งคง ³

¹ คูไตรภูมิพระร่วง, หน้า 674 - 84.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 680.

³ โคลงกวีโบราณ, พระยาตรัง [จาถวาย] , (แจกในการกรฐินพระราชทาน จาง วางโท พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงศึกษาธิการ ณ วัดอัมพรสวรรค์ พุทธศักราช 2467; พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467), หน้า 10.

แม้ว่าอกนิษฐพรหมจะไม่มีบทบาทเด่นในฐานะตัวละครในวรรณคดีเช่นพระอินทร์เลย ก็ยังมีกล่าวอ้างอกนิษฐพรหมหรือโสฬสพรหมในทำนองให้เป็นพยานรับรูการประกาศตัวและประกาศความในใจอย่างเสียงนุกนวมมี ดังเช่นในลิลิตตะเลงพ่าย พระนเรศวรทรงกล่าวความต่อไปนี้

ภูวไณยฉายโอษฐ์อื่น	โขยงการ
แกเทพยทุกถิ่นสถาน	จะขึ้น
โสฬสพรหมพิมาน	กมลาคัน แฉนา
เชอญรายชุมโสทรชั้น	สคับถอยคุดแกลง ฯ ¹

ถึงพรหมจะมีบทบาทน้อยกว่าพระอินทร์ แต่คนไทยมักเอ่ยชื่อทั้งสองควบคู่กัน เช่น อินทร์พรหม, หน้าอินทร์หน้าพรหม และอินทร์พรหมยมนา เป็นต้น

ตอนต้นเรื่องในทวาทศมาส ก็กล่าวถึงพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาฮินดูยุคหลัง คือ พระกิวะ พระวิษณุ และพระพรหม แต่ในท้องเรื่อง ปราภฏวานอกจากเทวดาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติถึงกล่าวมา ก็มีกล่าวถึงพระวิษณุองค์เดียวเท่านั้น คือ

ธำจื่อคือเคขแห่ง	หริวงค
รักษลเวงอาไลย	มีคม้วย
บ่าบวงศุดาวงศ	หริวราช
น่านชวบเคื่อนสิบสรอย	โสคหาย ฯ
หริวักษหริวราชแกลง	เกลดานุช แมถา
จกจิงทรวงภรหมาย	แต่เจ้า
ในนางสุรางคสุค	สามโลก ก็คี่
พยมธูดีปัทเนนา	หอนทยนถาพยม ฯ ²

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส, ลิลิตตะเลงพ่าย (พระนคร : กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในงานสัปดาห์แห่งวรรณคดี, 2505), หน้า 135.

² ทวาทศมาส, หน้า 20.

อย่างไรก็ตาม พระวิฆณุหรือพระหริที่กวีกล่าวถึงในที่นี้ ก็มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับ
 ธรรมชาติเช่นเดียวกับเทวดาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเหมือนกัน ในโคลงที่ยกมานี้ กวีกล่าว
 เปรียบเทียบความทุกข์ ("ท่าง้อ") ของตน ว่าเป็นลักษณะเดียวกับ "เคซ" คือ ฤทธิ หรือ
 ความร้อนของพระ "หริรงค" ซึ่งอาจเผาผลาญสรรพสิ่ง "รักษ" น่าจะเป็นรัก เมื่อต้องจาก
 นาง รักจึง "อเวง" ซึ่งกระจายป่วนควัยความอวารถ "อาไลย" จนทำให้ "มีค"
 ไม้ไปหมก จนอาจ (ทำให้) "ม้วย" ลงใจ ความร้อนเหมือน "เคซ" พระหริก็คือ ความ
 "มีคม้วย" ก็คือ ก็คือสภาพความร้อนแห่งแสงของธรรมชาติ และความซบเซาของห้องฟ้าและ
 โลกนั่นเอง หรืออีกอย่างหนึ่ง ความร้อนร้นใจ ("ท่าง้อ") เป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในอกกวี
 แต่มีอิทธิพลใหญ่หลวงราวกับ "เคซ" พระหริอันอาจบันดาลความ "มีคม้วย" ได้

ในโคลงบทต่อมา พระหริยังเป็นผู้ "แกลงเกลานุช" อีกด้วย อำนาจพระหริในการนี้
 เป็นอำนาจเหนือธรรมชาติ จนทำให้นางในสามโลกนั้น "ทยมธุลีบทเหน่า ทอนเทยนฤททยม"
 อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่านางในวรรณคดีเรื่องนี้ มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติอยู่มากน้อย คงจะ
 เห็นได้ว่า ลักษณะหลายอย่างของธรรมชาติได้ชักจูงกวีให้รำลึกถึงนางที่รักของเขาเสมอ เช่น
 ในโคลงต่อไปนี้

อัญชันรุ่มแต่ม	ตาไฟ
เพราพรอดไยนุชทยม	แตงแตม
บววกามจำรัสโร	รัตนเรช
ธมขอไม้เหมือนแกม	โกศเกล้า ๑ 1
สุริยแสงส่องสรอยสอง	สุมามาลย
คือศศิสุริยเคอร	ผาคผาย
ถวิลทิพยสุคาคาด	เสด็จยาทร มาแม
ในสุขาราคลาย	เรงยวลใจยวล ๑ 2

1 ทวาทศมาส, หน้า 13.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

กล่าวโดยสรุปธรรมชาติในทวาทศมาสมีลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

1. ธรรมชาติในปรากฏการณ์ปกติที่อาจสนับสนุนหรือชักแย้งอารมณ์สะเทือนใจของกวีก็ได้
2. ธรรมชาติในปรากฏการณ์พิเศษตามแนวอุดมคตินิยม
3. ธรรมชาติในรูปของอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น เทพเจ้า หรือเทพเจ้าที่สืบเนื่องมาจากธรรมชาติ

ธรรมชาติใน 3 ลักษณะนี้ มีความเกี่ยวโยงกันอย่างใกล้ชิด เช่นธรรมชาติในลักษณะที่ 2 และ 3 ก็มีรากฐานมาจากธรรมชาติในลักษณะที่ 1 ธรรมชาติในลักษณะที่ 1 ก็มักจะมี ความรุนแรงในระดับเดียวกับธรรมชาติในลักษณะที่ 2 และ 3 นั้นเอง

2. ทัศนคติของกวีต่อธรรมชาติในทวาทศมาส

ในทวาทศมาสกวีมองธรรมชาติและมีความรู้สึกต่อธรรมชาตินั้น ๆ หลายอย่างด้วยกัน กังอาจจำแนกได้ คือ

2.1 กวีรู้สึกวาทคนมีอำนาจเหนือธรรมชาติ

ผู้อ่านจะเห็นว่าอำนาจที่กวีมีเหนือธรรมชาตินั้นก็คือ อำนาจของอารมณ์สะเทือนใจอันรุนแรง อำนาจนี้ทำให้ธรรมชาติทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตพลอยหวั่นไหว "ช่วยตรอม" ช่วยครวญ" ¹ ไปด้วย วันที่กวีจากนางนั้น "แสนสุขเมรม่วนเข้า คงลาญ" ² การที่กวี "จากภิรมย์" นางแควนางเดียวของเขาก็เป็นปรากฏการณ์อันยิ่งใหญ่จน "คาดแผนขัว" และ "ศรีในสุรารักษหริวาร" ก็ยัง "ช่วยรทครอยกำ กำแค" ³ อำนาจของกวีนั้นเป็น "เพลงรภาค" ที่ "ยิ่งเพลงป้าง เผาแผนดิน" อัน "ใครอาจคบบเลอยแล้ว" ⁴ นั้นทีเดียว

¹ ทวาทศมาส, หน้า 8.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

ความรู้สึกเช่นนี้เองที่ทำให้มองเห็นว่าปรากฏการณ์คติของชนชาตินั้นกลายเป็นปรากฏการณ์พิเศษที่แฝงอารมณ์สะเทือนใจรวมไปกับกวีด้วย เช่น เมื่อเราร้องฝนตกหนัก กวีก็รู้สึกว่าเป็น "ฟ้าเพื่อกระฉิบห่มอง หมนเศรา" และ "สวรรค์อนันต์รอนเรา ช่วยตรอม" ¹ หรือ "อกแผนดินฟ้าให้ ถังฝน" ²

2.2 กวีรู้สึกวาทธรรมชาตินอกเหนืออำนาจของตน

ความรู้สึกว่าตัวเองมีอำนาจเหนือชนชาติ น่าจะทำให้กวีรู้สึกอว่างไม่มีที่ยึดเหนี่ยว แม้ชนชาติคอยรับรู้อารมณ์ และแสดงอาการร่วมทุกข์ด้วยก็ตาม ก็ไม่อาจซัดซึ้งให้หมดไปได้ บางทีชนชาตินั้นเองที่กลับเป็นตัวการปลุกความโหยหาในความรักให้รุนแรงขึ้น เช่น

เห็นน้ำคละคลุ้งคล้าย	ไฉยนา	แม่ฮา
คลุมคลุ้งอาเปรนเปน	ดงบา	
บเห็นสุคามา	เมอนคยค	ไต้แม
ลุมมีเลอยซา	ตากตน	๓ ³

อญรรนชอุชอชอย	นิลรัตน	
กลวิมลไฉยนิล	แนนนอง	
กรนนกิกกำเคากลคค	กลางเจตร	
จรลิ่งทางทิพยทอง	แห่งองค	๔ ⁴

¹ ทวาทพมาส, หน้า 11.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

และ

สายั้ดหยลยววสร้อย	วนิดา ยิงแะ
ไซศติแสงแซ	แซงแยม
โทยหนทรหวลหา	วลีภาค
ธารตุคนธารแก้ว	ตรีมตรง ๆ ¹

นางโนทวาทศมาสมีความข้องเกี่ยวกับธรรมชาติไม่น้อย ลักษณะการจากไปของนางกลายจะเนื่องมาจากปรากฏการณ์ธรรมชาติอันแปรปรวนแปรอยู่เป็นปกติ ดังเช่น

อัมพรมววมะคาลัย	คดงงฝน แมแะ
เซงชาธลโธรมธรวม	ฉ่าหลา
ธารานานองธล	จิงเซ็ง แมเฮอย
ธมมรดุงแลถา	ไปเห็น ๆ ²

สามบาทแรกแสดงบรรยากาศที่มีคมัวไมกระจางแจง ชวนให้ลงนงาย เพราะความที่มองเห็นได้ไม่ชัด ทั้งในท้องฟ้าที่ "มัวเมฆ" และในแผ่นดินที่ฝนตกลงมา "เซงชา" จนล้าไปหมด บาทที่สามแสดงภาพน้ำเจิงนองแฉกวางและมีการเคลื่อนไหว กวีแสดงความหวังว่า นางที่จากไปจะมาปรากฏกับสายน้ำบางหรือไม่เจิง "แลถา" อยู่ ความหวังนี้น่าจะสืบเนื่องมาจากการพยายามหาคำตอบจากบรรยากาศที่มีคมัวชวนงงนงขางตนดังกลาวมา

การจากไปของนางยังมีลีลาการเคลื่อนไหวที่ดองลวยรวกเร็วเห็นอำนางมุนษย์ที่จะชัดขวางได้ ดังกวีกล่าววว่า

¹ ทวาทศมาส, หน้า 40.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

เพราะอรดีวลีวลี   ลีวลี แล้วแฮ
 เคื่อนกงคาณเฐอ   แมยลองโค 1

"ลิวลิวลิว ลีวลี" เป็นคำที่แสดงการเคลื่อนไหวเดือนลอยรุดหน้าไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีที่ห้าว่าจะหยุดได้ "ลิว" แสดงความห่างไกลแหบสุดสายตาแลตาม "กงง" "คา" เป็นอาการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วประเดประดังเข้ามาอย่างจู่โจม ทำให้เห็นว่ากวีรู้สึกว่าการระรานจากธรรมชาติซึ่งมีอำนาจเหนือคน

ดูเหมือนการจากไปของนางจะเป็นการกระเด็นหันจนกวีไม่ทันรู้เนื้อรู้ตัว และหาสาเหตุที่แท้จริงไม่ได้ คงความต่อไป

หลักหดมาจากข้าง   เซอนเซญ ใหญ่แล
 หุรีศุหุราควง   แหมให้ 1

ลักษณะของนางและการจากไปของนางที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เห็นได้ชัดในโคลงที่ว่า

จรลิดลิวลิวลิวระ   ลบบแฮ แขงนา
 แขแขงชคคหวงแหน   ไม่ไว้
 เองเคื่อนก้สุดแล   ลีวลี แล้วแฮ
 เคื่อนสว่างคือไต้ไต้   โลกนี้หายโนม ๆ 2

นางและเคื่อนมีลักษณะคล้ายกันอยู่ 2 ประการ ประการแรก ลีลาการเคลื่อนที่จากไปของเคื่อนนั้น "จรลิดลิวลิวลิวระลบบ" เช่น นางที่ "ลิวลิวลิว ลีวลี" ในบทก่อน กวีจึงว่า "เองเคื่อนก้สุดแล ลีวลี แล้วแฮ" นอกจากนี้ควยลักษณะที่เคลื่อนไปไกลดิบสุดคาวอย่างน่าใจหายนี้เอง เคื่อนจึงถูกเป็นสิ่งที่มีความสามารถ "ชคคหวงแหน แม่ไว้" จนดูเหมือนว่า นางจากไปพร้อมกับเคื่อน หรือเคื่อนมาพานางไป ดังข้อความที่ว่า

1 ทวาทศมาส, หน้า 10.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

เคื่อนสิมถนนแท้   เพทรวง   พี่แม่
 เคื่อนยาตมายยวหีบ   แม่ยาย 1

ประการที่สอง การปรากฏและการจากไปของเคื่อนมีอิทธิพลต่อกวีมาก ด้วยเหตุที่ความสว่าง
 ของไสของเคื่อนที่เป็นน้คัง "ไค" ขจคมีคในทองฟ้ายามคาคันนั้น ก็ชวนให้นึกถึงนางยูเป็น "ไค"
 โลก แก "หายโณม" ไป จึงทำให้โลก (หรือกวีนั้นเอง) มีคมนเพราะชาคไคที่จะนำทาง
 ช้า "ไคฟ้า" ที่มาพา "ไคโลก" ไป ก็ยังเลือนล้นหายไเสียอีก

กวียังแสดงให้เห็นว่าทราบคไคที่ไม่อาจคับ "เพลิงราค" อันมีอำนาจเหนือธรรมชาติ
 ตราบนั้นความทรนทรายอันแสดงถึงควมคินรนที่จะไคสมปรารภนา ก็ยังคำเนนอยู่เรื่อยไป
 ในความอวางว้างนั้นกวีจึงอกไมคไคที่จะแสวงหาที่พึ่งอันอาจทำให้สมหวัง คังเช่นในเคื่อนอาย
 ซึ้งเป็น "อุคคูวาวควาง กลางหาว" กวีไคเห็น "สายทรุงป่นนอกหาว ทรวงพี่" จน
 "ละลกชกกพัน ฟันนแค" ไเสีย "อิกแอก" ของวาวที่ "รเวรรายรอง" กระแทกกระทั้น
 กคคันควมรู้สึกของกวีให้รู้สึกอคคัจจน "แปรป่วนไส" ความอลเวงป่นป่วนยุงเหยงยั้งรุนแรง
 ซึ้งเมือวาวนั้นพรายพรายนัยนตาอยู่ "ทวฟ้า" กวีจึง "อกใหม่ ม่าวถวิล" 2 เมือควม
 คินรนทวีกำลังซึ้ง ควมหวังก็แสดงตัวไปรากฏ กวีจึงฝากชาวถึงนางไปกับลมและวาวคังนี้

ลมพคคเผยอชวาควย   ลมไเฮอย
 ลมแลนรบบชวัญมิน   บาไส
 รยมรกกกรายงงเลอย   ลายูสวาท
 สรสงงวาววานไค   แมนา 3

1 ทวาทศมาส, หน้า 20.

2 ทวาทศมาส, หน้า 30 :

อุคคูวาวควาง	กลางหาว	รเวรรายรอง	รยมครอม
เห็นวาวหาวอกปลอม	วาวซึ้ง	อิกแอกสยงรยมแปร	ป่วนไส
สายทรุงป่นนอกหาว	ทรวงพี่	ขอซึ้งนยบรคอม	คยวสวาท
เห็นละลกชกกพัน	ฟันนแค ๓	พรายทัวฟ้าอกใหม่	ม่าวถวิล ๓

3 เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

อาจเป็นเพราะกวีรู้สึกว้าอาวรมณ์สะเทือนใจของคนมีอิทธิพลต่อธรรมชาติ จึงคิดว่าธรรมชาติเห็นใจและอาจช่วยเหลือคนใดบ้าง ในเวลาเดียวกันนั้น กวีก็แสดงความเชื่อต่ออำนาจของธรรมชาติเหมือนกัน อำนาจนั้นเป็นอำนาจที่กวีไม่อาจมีหรือทำได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นอำนาจเหนือกวีหรือมนุษย์ธรรมดาทั่วไป

ในโคลงบทข้างต้นนี้ สีสวรรค์เคลื่อนไหวอย่างฉวัดเฉวียนของว้าวั้นเป็นเพราะ "ลมแล่น" หรือกวีรู้ได้ว่า "ลมแล่น" จากการเคลื่อนไหวของว้าวั้นเอง "แล่น" แสดงความเร็วที่รับเอา "ขวัญ" คือกำลังใจหรือสติสัมปรัญญาของกวี "บิน" คิกไปก้วยจนวามหวิว "บาใส่"

ความอ้างว้างวังเวงเพราะความหวังที่ค้างไว้วังทลายลงปรากฏในโคลงถัดมา คือ

วาวรบขาวแล้ววาว	บินบน
ลมส่งสายทรงพา	วาวหวาย
รยมฟ่งขาวนุชฉงน	ไฉนอยู่
วาวบบอกสารหนาย	แสบทรวง ๑ ¹

"บินบน" ทำให้เห็นว่า วาวลอยสูงขึ้นทุกที "หวาย" เป็นอาการเคลื่อนที่ไปในที่เว้ง-อ้างว้างเปล่าที่ยากจะกำหนดอากาศเขตใด บางทีไต่ในความวามุงจะเสาะหาอะไรสักอย่างหนึ่ง เช่น ในสมุทรโฆษคำฉันท์ว่า

ไกวฟ้าวานววยฟ้า	เสาะสืบหานรบาล ๒
-----------------	------------------

"บินบน" และ "หวาย" ให้ความรู้สึกอ้างว้างเลื่อนลอย แต่ "หวาย" อาจแฝงความหวังที่ใจจจจจที่ทำให้กวี "...ฟ่งขาวนุชฉงนไฉนอยู่"

¹ ทวาทศมาส, หน้า 31.

² สมุทรโฆษคำฉันท์, หน้า 213.

บาทที่ 4 "วาวบอกสารนาย แสบทรวง" แสดงชัดว่า กวีไม่อาจบังคับธรรมชาติ
 ใดเลย ในโคลงบทอื่น กวีก็มีความรู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยวทำนองนี้เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่าง-
 ยิ่งเมื่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไม่ใคร่ยอมรับทุกซึ้งในใจกวี ดังปรากฏในโคลงอีกบทหนึ่งดังนี้

บุษยาภิเษกสรอง	ศรีสวัสดิ์
รัตนสุคาคยวกลาง	กล่อมเกลี้ยง
บยลยพาพคค	เพาพี คยวแม่
เสนาะหคินฟ้าเหงย	งบบคาย ๑ ¹

ในบทที่แล้วผู้เขียนได้ชี้ว่ามีหลายครั้งที่ลักษณะของธรรมชาติในทวาทศมาสแสดงความ
 มีชีวิตจิตใจสัมพันธ์กับมนุษย์ โดยเฉพาะเมื่อกวีใช้คำว่า "อก" แสดงความรู้สึกสะเทือนใจ เช่น
 "อกแฉนคินฟ้าห้อง เพื่อนาง" หรือ "อกแฉนคินฟ้าให้ ดงฝน"² แต่ก็มีบางแห่งที่ธรรมชาติแวด
 ดอมนอกจากจะไม่สนับสนุนอารมณ์สะเทือนใจของกวีแล้ว ยังมีลักษณะตรงกันข้ามอีกด้วย เช่น

กรรคิกเขมาศผาย	ไตรตรจ
สวะเมฆอัมพร โปยม	ผองแผว
อกฟ้าจรูญจรัส	จयरเมฆ
อกราษฏรฤฎารุแลว	ผาวผาว ๑ ³

และ

แสนสาวสอาดพยง	พิมพิศ
โอบคคคคริงตรา	สวาทใหม่
ควงคยวสุธาพิศ	ทพยมาศ ญเออย
หลาแหดงชมรมยให้	ไปวาย ๑ ⁴

¹ ทวาทศมาส, หน้า 32.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

แม้กวีจะรู้สึกว่าการมดสะเทือนใจของเขามีอิทธิพลเหนือธรรมชาติ ดังที่กล่าวไว้ใน
 ข้อ 2.1 ความคืนรนเพื่อให้สมหวังเพื่อหนีจากความอ้างว้างวิ้งเวง ก็ทำให้กวีแสวงหาที่
 ยึดเหนี่ยวจากธรรมชาตินั่นเอง เช่น

เขาทองทยมเมฆหว่าย	เวหา
คดพิมานแมนฉีน	ฝนแก้ว
โกสีย์สมเค็จตรา	ตรีเนตร
วานเวียงคอกแฉว	ผอนให้สองสม ๑ ¹

โคลงบทนี้ก็เป็นที่น่าสังเกตเกี่ยวกับโคลงที่กวีปากสาร ถึงนางไปกับลมและว่าวนั้นเอง
 เราจะเห็นว่ากวีมีทั้งความทะนงในความสำเร็จของคน และความต้อการที่พึง ในเวลาเดียวกัน
 นั้นกวีก็ยอมรับในอำนาจของธรรมชาติที่มีเหนือตนโดยไม่รู้ตัว เขาทองสูงทยมเมฆที่เลื่อน
 ลอย "หว่าย เวหา" เพื่อให้ถึง "พิมานแมน" นั้นก็เกิดจากอิทธิพลของอารมณ์สะเทือนใจ
 ของกวี เป็นสัญลักษณ์แห่งความทะเยอทะยานของมนุษย์ แต่ "โกสีย์สมเค็จตราตรีเนตร"
 ที่กวี "วาน" ใ้ช่วยเหลือนั้นก็เป็นเครื่องหมายแห่งอำนาจลึกลับที่อยู่เหนือกวีนั่นเอง อย่างไรก็ตาม
 ก็คือ "วาน" เป็นคำกริยาที่แสดงความถ้อยตัวว่าเป็นใหญ่ของกวีผู้ร้องขอต่ออำนาจลึกลับนั้น

2.3 ความรู้สึกที่ขัดแย้งกันของกวีต่ออำนาจธรรมชาติ

ความรู้สึกต่อธรรมชาติของกวีในข้อ 2.1 และ 2.2 นั้นเป็นความรู้สึกที่ขัดแย้งกัน
 อย่างตรงกันข้าม ในข้อ 2.3 นี้ ผู้เขียนจะเห็นว่า ความรู้สึกขัดแย้งกันดังกล่าวยังอยู่ในลักษณะ
 กำกวมแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดไม่ได้ และมักจะกลมกลืนกันอย่างเป็นไปได้

ในตอนต้นเรื่อง ก็ในเบื้องต้น กวีได้แสดงว่าการมดสะเทือนใจของกวีเมื่ออำนาจเหนือ
 ธรรมชาติ ทั้งในปรากฏการณ์ปกติและในแนวอุดมคตินิยม แม้กระนั้น ในตอนต่อมาก็ก็อดไม่
 ได้ที่จะแสดงความพิศวงในอำนาจลึกลับของธรรมชาติที่กวีไม่อาจอธิบายได้ ความพิศวงนี้แสดง

¹ ทวาทศมาส, หน้า 49.

ออกเมื่อกล่าวถึงการจากไปของนาง แต่ที่จริงการที่กวีกล่าววาทกรรมชาติพลอยหวนไหว
เศร้าสร้อยไปกับคนนั้น ก็น่าจะเป็นวิธีหนึ่งที่ดำเนินในอำนาจยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ เพื่อจะเน้น
ว่าความทุกข์ในใจของคนใหญ่หลวงนัก คือเป็นการยกเอาสิ่งที่ยู้ง่ายแล้ววาทยิ่งใหญ่มาเปรียบ
ให้เห็นเป็นจริงเป็นจังนั่นเอง

นอกจากนี้ กวียังมีความผูกพันอย่างยิ่งกับธรรมชาติ จนรู้สึกวาทตัวเองเป็นส่วนหนึ่ง
ของธรรมชาติ การที่กวีกล่าววาทเมื่อไกลนาง กวีถึงแก "ออกหวาบินบนพราย พรนนกวาง"¹
ก็ให้ภาพพจน์ว่าขวัญของกวีเคล็ดเพรีคพรายไปในจักรวาลอันเว้งว่างสู่เบื้องบนอันเร้นลับนั้น

ในฐานะที่รู้สึกวาทตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติจึงมีอิทธิพลต่อกวีด้วย²
บรรยากาศของธรรมชาติปลุกอารมณ์สะเทือนใจที่กวีเก็บกวาดไว้ให้ปรากฏ เช่น หย้าที่เนา
"นองตรอมตาย คำเตี้ย" เมื่อ "ออกชลคลาแคลวแผน ปลูกพี" ก็ทำให้กวีหวนคิดว่า
"ก็อรยมจำรายศรี เสาวนาฏก" น่าสังเกตว่า กวีใช้ "อก" แสดงลักษณะของธรรมชาติ
หลายแห่ง เช่น ออกชล ออกแผนคิน และออกฟ้า ทำให้คิดไปว่ากวีรู้สึกวาทตัวเองอยู่ในความ
ปกปักรักษาของธรรมชาติ จึงเห็นได้ว่าวาทที่กวีรู้สึกวาทอารมณ์สะเทือนใจของคนมีอำนาจ
ยิ่งใหญ่จนทำให้ธรรมชาติพลอยหวนไหวไปคายนั้น เป็นเพราะความปรารถนาอย่างแรงกล้า
ที่จะได้รับความเอาใจใส่จากธรรมชาติ นั่นก็คือกวีตกอยู่ในอิทธิพลของธรรมชาติโดยไม่รู้สึก

อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติแม้ในปรากฏการณ์ปกติก็ยังเป็นสิ่งลึกลับที่หาเหตุผลแน่ชัด
ไม่ได้ทั้งธรรมชาติก็หาไ้มัดเป่าทุกข์ให้กวีไ้ไม่ ชำบางที่มีอาการเฉยเมย หรือแสดงอาการ
ตรงข้ามกับอารมณ์สะเทือนใจของกวีเสียอีก กวีจึงระแวงในอำนาจลึกลับที่อยู่นอกเหนืออำนาจ
หยิ่งรูดของตนโดยเฉพาะในบรรยากาศที่มีคมัวไปทุกทิศ เช่น

¹ ทวาทศมาส, หน้า 45 :

ไกลสร้อยสาโรชเนื้อ	นวลดักขุณ
ออกหวาบินบนพราย	พรนนกวาง
โอแกวเพ็ญพาลักตร	เกาโพธ
หายแห่งใจจำซา	กิตทรวงลาญทรวง ฯ

² คูการศึกษาเรื่องจินตนาการในบทที่ 3.

อัมพรววมเมคคล้าย	คดงงฝน	แม่ฮา
เซงชาชลโชรหม	ฉ่าหลา	
ธารานานองชด	ชิงเซื่อง	แม่เฮอย
рымรดุงแลถา	ไปเห็น	๗ ¹

ความระแวงในธรรมชาตินี้รวมทั้งธรรมชาติในรูปธรรมชาติแท้ ๆ ธรรมชาติในรูป
เทพเจ้า หรือเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติช่วย เช่นระแวงว่าการที่นางหายไปนั้น

ฤาหากพนนกรคล้าย	แกลไว
พระสุริยทานรงงศฤษคิ	รอยมยค บงงฤา ²

หรือ

ฤาเทพไฟศกลวง	แมผาย ³
--------------	--------------------

หรือ

สุนทรวรภาคพน	แมนสรวง
รอยลอบลกกยพเยา	ยอกไท
ไปเปนธรมีควง	คยวเค็จ
กลางคณูทิพยไว	หวางองค ๗ ⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ทวาทศมาส, หน้า 18.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

"บยคบงง" ก็คือ, "วายุโอบพรหมเป็นเมฆกลม" ¹ ก็คือ และ "เดือนนขาตมายขยหีบ
แม่นาย" ² ตลอดจน "เดือนถงงคาณเชื้อ แม่นายลงใจ" ³ ก็คือ ล้วนแสดงถึงอำนาจ
ยิ่งใหญ่ของธรรมชาติทั้งสิ้น

แต่ความสำคัญในอำนาจของธรรมชาตินั้นเอง ที่ทำให้กวีกล่าวอวยวอนธรรมชาติ
ให้ช่วยเหลือ เช่น ขอให้จันทร์ช่วยส่องแสงให้เห็นนางที่อาทิตย์มาพาไป ในโคลงที่ว่า

เดือนคลกกลนิศนอง	นุชนฤทร	อัญญา
ฤาหากพนนกรกลาย	แกลไว	
พระสุริยทานรังสฤษดิ์	รอยมยค	บงงฤา
ขอศศิณลาญไให้	แหงนอง	เห็นคิน ⁴

โคลงที่จะยกมาในลำดับต่อไปนี้เป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงความรู้สึกสองอย่างที่ขัดแย้ง
กันที่กวีมีต่อธรรมชาติพร้อม ๆ กัน

ฟ้าคินลมมลอบเกล้า	กลืนนุช	แคฤา
ซงซอนไกลใจปอง	ซากขว่า	
แคนไคดอมเลงบษย	บววมาศ	
รยมนำบวงบนกำ	กำสมร	ฯ ⁵

¹ ทวาทศมาส, หน้า 18.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

ลมพัดแผ่ขอชาวควย	ลมเฮอย
ลมแลนรบบชวัญบิน	บาใต้ ¹

เคื่อนสามจยรจากแม่	แลดบบ
ควงฤไทรรมบปลิว	ลงฟ้า
เทอนหวาตระควคคบบ	แซมมาศ ²

และ

ไกลสร้อยสาโรชเนื้อ	นวลลักษณะ
อกหว่าบินบนพราย	พรนกว่า ³

ไม่เฉพาะแต่กับฟ้าเท่านั้น กวียังมีความผูกพันกับแผ่นดิน โดยการกล่าวถึงสภาพของแผ่นดินกับความทลายนัยอันอาจหมายถึงสภาพของกวีหรืออารมณ์สะท้อนใจของกวี และสภาพของธรรมชาติในเวลาเดียวกัน เช่น

กระหนฟาร่องคระ	โหยหา สวาพนา
คลควนเจ็บแตกกลาง	ชาคชว่า
แซไซขาวไถนา	ถถนน มานา
อกระแหงแดงน้ำ	เนตรนอง ๓ ⁴

วรรณโมดิศแดง	แดงควย
อกระอุกรยมไกรย	กระคาง
อัมพรอุทรชยว	ครางครำ
พื้นพนนโหยไหขวาง	ชยวสินธุ์ ๓ ⁵

1 ทวาทศมาส, หน้า 30.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 43

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

4 เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

5 เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

ฤดูเดือนสี่ชนน	มาคด แมฮา
ตรศโททรครษมคายนน	คาวคิน
ที่เจ้ารสบน	บงงเมฆ
<u>อกแผนมอมทรอมหวัน</u>	<u>หว่าแก</u> ๑ ¹

ความระวางในอำนาจของธรรมชาติบางทีก็สนับสนุนความกลมกลืนของมนุษย์กับธรรมชาติเหมือนกัน แม้ว่าความกลมกลืนนั้นเป็นสิ่งอันไม่พึงปรารถนาก็ตาม เสนอการจากไปของนางที่กวีพิศวงว่า "ข้าคินลยมลอบกดำ กลิ่นนุช แคนา" "กลักกลิ่น" นอกจากแสดงถึงอำนาจอันยิ่งใหญ่ดังกล่าวมาแล้ว ยังแสดงความกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์กับธรรมชาติอีกด้วย

อาจกล่าวได้ว่า ความผูกพันที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติเป็นจิตไร้สำนึกส่วนรวมของมนุษยชาติ² นักมานุษยวิทยาอธิบายความผูกพันนี้ในวิชาศาสนาเปรียบเทียบว่าเป็นที่มาของศาสนาของมนุษย์ตั้งแต่สมัยอารยธรรมโบราณกล่าวคือ ความหวาดกลัวในอำนาจลึกลับของธรรมชาติ ทำให้มนุษยชาติกลัวธรรมชาติอาเจีหตีไทรายแคนไต จึงบวงสรวงบูชาเพื่อไถ่ธรรมชาติพอใจ จะไคไม่ทำร้ายตน และในเวลาเดียวกันจะไคคุมครองป้องกันภัยให้ด้วย อาชีพเพาะปลูกทำให้มนุษย์ผูกพันกับธรรมชาติในแต่ละฤดูกาลมากขึ้น³ ศาสนาในอารยธรรมดั้งเดิมของมนุษย์

¹ ทวาทศมาส, หน้า 43.

² คำอธิบายจิตไร้สำนึกส่วนรวม ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้...", หน้า 31 - 3.

³ ญเสฐียรโกเศศ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2502). บทที่ 5, "เริ่มเรื่องผีเรื่องวิญญาณ," บทที่ 6, หน้า 34 - 49, "ไสยศาสตร์." บทที่ 8, หน้า 60, "กำเนิดเทพเจ้า."

จึงมีมูลเหตุมาจากการนับถือธรรมชาติเป็นปฐม แล้ววิวัฒนาการมาเป็นกรนับถือพระเจ้าหลาย
องค์ เช่น ที่ปรากฏในเทพปกรณัมของกรีก¹ และสมัยพระเวทของอินเดีย² แม้เมื่อเปลี่ยน
มานับถือพระเจ้าองค์เดียว และพระเจ้านั้นมีลักษณะเป็นนามธรรมมนุษย์ก็ยังผูกพันกับธรรมชาติ
โดยไม่รู้ตัว ดังที่ไบเบิ้ล กล่าวถึงความรู้สึกเรณลับเช่นนี้ใน The Book of Jonah
เมื่อ Jonah ไม่ยอมไปเตือนชาวเมือง Nineveh ตามบัญชาพระเจ้า แต่กลับหนีลงเรือเดิน
ทะเล พระเจ้าบันดาลให้ทะเลเป็นป่วนจนชาวเรือต้องจับ Jonah โยนลงทะเล Jonah ตก
อยู่ในท้องปลาสามวันสามคืนและได้ออกรอวอนพระเจ้าแสดงความรู้สึกผูกพันเกี่ยวเนื่องกับธรรม-
ชาติ ดังนี้

น้ำแควดล้อมตัวข้า, แมจนกระทั่งวิญญาณ : ความลึกปึกซึ่งรอบตัวข้า, วัชพืช
พันยงเหียงบนศีรษะข้า
ข้าจมดิ่งลงไปสู่ก้นบึงแห่งภูเขา; แผ่นดินและบ่อโคลนอันกว้างขวางของเธอยู่เฉพาะ
หน้าข้าชั่วกาล : ...²

¹ ดู Charles Mills Gayley, The Classic Myths in English Literature and in Art, (New Edition, revised and enlarged; Boston, New York, and others: Ginn and Company, c 1893, 1911).

² ดู วิดเดียม ซีโอดอร์ เคอบารี (ผู้พิมพ์) บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม 1.
จำนงค์ ทองประเสริฐ แปล ("ชุดอารยธรรมตะวันออก;" พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน,
2512), บทที่ 1, หน้า 11 - 47, "ระเบียบจักรวาลในบทโกลกณะเวท."

³ ดู The Holy Bible, Oxford University Press, The Old Testa-
ment, "The Book of Jonah," p. 928 :

"The waters compassed me about, even to the soul : the
depth closed me round about, the weeds were wrapped about
my Head.

"I went down to the bottoms of the mountains; the earth
with her bars was about me forever : ..."

ในคัมภีร์ใหม่ (The New Testament) เมื่อพระเยซูถูกตรึงไม้กางเขน ท้องฟ้าและ
ดวงอาทิตย์ก็มีมืดมัวอยู่ชั่วขณะ¹

ศาสนาพุทธแท้ไม่ถือเรื่องเทวดาหรือพระเจ้าเป็นแก่นสาร ก็มีไคว่นที่จะกล่าวถึง
ปรากฏการณ์ธรรมชาติในโอกาสสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับพระบรมศาสดา ปรากฏการณ์นั้นเป็นทั้ง
ปรากฏการณ์ของธรรมชาติแท้ ๆ และปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ในรูปแบบกลาฉิมฐาน ดังตัว-
อย่างต่อไปนี้

ในขณะนั้นพอเพลาดวงปัจจุสมย์ อันว่าปริมณฑลแห่งจันทร์นิมานอันมีสัมภารนิมิต
บังเกิดปรากฏ... ..พระรัตนกร เทวบุตรอันมีพยากรณ์อันเป็นยิ่งนัก จุมีอาโลก-
จินควาอาตมะโคดมพระบรมโพธิสัตว์เมื่อเสด็จออกสู่มหาภิเนษกรมแล้ว จะใคร
ชมเมื่อทรงบรรพชาเพศสืบไป คุประหนึ่งจะมีใคร เลื่อนลับลงฝ่ายปัจจุสมโลกธาตุ
ฝ่ายพระสุริยภาณุมาศ จุมีมโนคำวรีว่า พระจันทร์โคดมพระมหาภิเนษกรม เป็นอุคม
ลาภแล้ว แลอาตมะก็จะโคดมพระบรมโพธิสัตว์กาลเมื่อทรงบรรพชากร คุประหนึ่ง
ว่าจะรีบร้อนเร่งอุทัยขึ้นมาฝ่ายปาจิตโลกธาตุ อันว่าหุมดวงการาทังหลายอันมีรัศมี
รุ่งเรืองในพื้นพิภพพรากาศคจคยาชไปควยฉาปาวารพัศตร เลหประหนึ่งว่าจะมีความ
คำวรีจะอวยควยพายแพ้นซึ่งสุริยรังสีเลื่อนลับ ก็บัดกาลคุอบแสง บนิโคโสสุกปาน

¹ Ibid., The New Testament, Chap. 23. p. 1060 :

"And it was about the sixth hour, and there was a darkness
overall the earth until the ninth hour."

"And the sun was darkened, and the veil of the temple was
rent in the midst."

ประหนึ่งว่ามีความทุกข์ที่จะวิโยคพลัดพรากจากพระมหาสัตว์ จักมีไฉนที่น่าในวาระ
อันทรงบรรพชิตเทศ นั้น...¹

และ

ในสมัยนั้นอันว่าศาลบุปผชาติทั้งหลาย ก็ขยายแย้มกลีบเกสรแมงฆานตั้งแต่ลำต้น
ถรรพเทาจึงยอก แดดดอกดวงวิจิตรบุปผาเป็นอกาลมภาปรากฏ **กุ่มเส้าคนข**
รสี ก็ปวัตนาการหล่นลงเรียบรายทั่วพระพุทธรูปวิโรจยาศาสนาพระศรีศากยมุนี หนุมม
ตั้งภูบินมาเขยขาบอาบรสเกสรมาลา บันลือศัพท์สำน่าน ปานประหนึ่งว่า
สำเนียงแห่งยมกศาลพฤกษาปริเวทนาการ แดบุปผชาติแห่งนางวังหล่นลงเป็น
นิรันดร ก็เปรียบปานประจวบจุลหล่นไหลพิลาปโสกี สัมผัสกับพระฉัพพิชพรรณ
รังสีโสภณโอกาสเพียงจะกรอบงำเสี้ยซึ่งพรรณประภาแห่งภาณุมาศให้เสื่อมแสง
เส้าศรีมีครุวนาปานฉะนั้น ฝ่ายพระสุริยาก็สายัณห์ยอแสงอัสดงกต เหมือน
คัจฉามีอาจอกกลืนซึ่งความโศกอันวิโยคพลัดพรากจากพระบรมไตรโลกนาถ ฝ่าย
พระรัชนีกร ก็ลีลาศเลื่อนลอยขึ้นมาเบื้องบุรพทิศาคล **คัจฉ** เสี้ยซึ่งดวงหฤทัยแห่ง
เทพยดามนุษยนิกรชนอันอาศูร ค่ายความโศก ซึ่งจะวิโยคจากพระภกวันตมุนี
ให้ร่างับควยหยาศรมอันเย็นยิ่งอย่างอมฤตธาร ขณะนั้นพื้นแผ่นดินสุธาภิรมย์ปนา-
การ มหาสมุทรก็บันดาลกำเร็บคลื่นคลั่งประเนียงนฤนาท ทั้งขุนเขาฉิวเนรราช
ก็โอนอ่อนคัจฉยอคหวายอันอัคคีลามสน มหาเมฆก็ครื้นครั่นค่านกก็ก้องทอง
หิมัมพรพร่างพราย สายแสงวิษชุดคาเจวียนฉวัดทั้งหาฝนฉฉกพรพรกัปวัตนา-
การ **กุ่ม** เกตุอกกาบาทก็บันดาลตกลงทั่วทิศาคล...²

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, ประชุมสมโพธิกถา (พระนคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ กับมูลนิธิธรรมาธิบดีแห่งประเทศไทย ถวาย
พระคณาธิการทั่วราชอาณาจักร ในการประชุมสัมมนา ณ วัดมหาธาตุ พระนคร 18 - 25
เมษายน 2503, 2503), ปรึจเฉพที่ 6, หน้า 104 - 5, "มหากัณิถมณปรีวารรค."

² เรื่องเดียวกัน, ปรึจเฉพที่ 26, หน้า 414 -5, "มหานิทพานสุทรปรีวารรค."

ความผูกพันที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติในแง่นี้ ปรากฏในวรรณคดีตะวันตกคล้ายเหมือนกัน
คร. วิทย์ ศิวะศรียานนท์ กล่าวไว้ในหนังสือ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ ว่า

... กวีฝรั่งเสสชาติโบราณในนิยายเรื่อง Atala เมื่อบรรยายถึงตอนที่ Atala กำลังจะตายก็พรรณนาถึงความวิปริตในธรรมชาติ ฝนตก พายุจึก และคอนพิธิ ผังศพ Atala ธรรมชาติก็คล้าย ๆ จะเข้ามารวมพิธิอันเศร้าโศกนั้นด้วย :
พระจันทร์ทอแสงขาวนวลมาต้องหีบศพคล้ายหญิงสาวบริสุทธิ์ที่มาแสดงปริไทวนาการ เพื่อนของคนที่ล่วงลับไปแล้ว สิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ สถานที่นั้น เป็นทิวเขาเสียงคู ของนกเขาและเสียงน้ำตก และเสียงย่ำระฆังแต่ไกลก็เข้ามาประสานกับเสียง สวดให้วิญญาณของผู้ตายไปสู่สุคติ...¹

ความผูกพันที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติน่าจะจัดเป็นลักษณะสากลของมนุษยชาติได้ลักษณะหนึ่ง
แมว่าลักษณะนี้จะปรากฏในวรรณคดีของชาติต่าง ๆ หรือภูมิภาคต่าง ๆ และในสมัยต่าง ๆ อย่าง
ลึกซึ้งมากบางน้อยบางก็ตาม เชนวรรณคดีตะวันตกแสดงความสนใจในธรรมชาติซ้ากว่าและไม่
เป็นล้าเป็นสันเท้าวรรณคดีตะวันออกเช่นจีนและอินเดีย²

เมื่อพิจารณาลักษณะอารยธรรมตะวันตกและตะวันออกเปรียบเทียบกัน อารยธรรม
ทั้งสองอาจจะมีต้นตอมาจากความกลัวในธรรมชาติเช่นเดียวกัน ต่างกันแต่ว่า อารยธรรม
ตะวันตกมุ่งจะเอาชนะธรรมชาติในขณะที่อารยธรรมตะวันออกมุ่งทำตัวให้กลมกลืนเข้ากับธรรม-
ชาติ ดังที่รพีพรนาถ ตะกอร กล่าวไว้

¹ วิทย์ ศิวะศรียานนท์, วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3; แก้ไขเพิ่มเติม;
พระนคร : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2505), หน้า 86, "เรื่องในวรรณคดี."

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 79 - 80.

อารยธรรมของกรีกโบราณได้ชักตัวขึ้นภายในกำแพงนคร และตามความเป็นจริง อารยธรรมแดนใหม่ทั้งหลายเติบโตขึ้นบนอิฐและปูนแห่งศิกราม ¹

ตะวันตกมีความภาคภูมิใจที่จะคิดว่า 'คนกำลังเอาชนะธรรมชาติประหนึ่งว่าเราอยู่ในโลกแห่งการคืนรน... นี้เองเป็นเหตุก่อให้เกิดความแตกแยกอันไม่ลอมแปลงระหว่างตัวเขาเอง กับธรรมชาติทั้งหมด ทั้ง ๆ ที่เขาก็กู้ในอ้อมแขนแห่งธรรมชาตินั้นเอง' ²

ทัศนะของอินเดียต่างออกไปด้วยการรวมโลกกับมนุษย์เข้าเป็นจักรวาลยิ่งใหญ่อันเดียว อินเดียไคเน้นความกลมกลืนระหว่างส่วนบุคคลกับส่วนของธรรมชาติ เราเกิดมีความรู้สึกว่ เราไม่อาจมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใดได้ย้ ถ้าหากว่ามันแตกต่างจากมนุษย์โดยแท้จริง... ³

ความผูกพันอย่างสนิทสนมต่อธรรมชาตินี้ปรากฏในวรรณคดีอินเดียนับแต่สมัยพระเวท งานนิพนธ์ของกาลิทาส มาจนถึงรพินทรนาถ ติงกอร์ ซึ่งเป็นกวีร่วมสมัยของเรา โดยเฉพาะงานนิพนธ์ ² เรื่องของกาลิทาส มีลักษณะใกล้เคียงกับนิราศของไทย และมีลีลาคล้ายทวาทศมาสในข้อที่แสดงความผูกพันของมนุษย์ต่อธรรมชาติ งานนิพนธ์ ² เรื่องนี้ กือ เมฆพุก และ ฤคสุ์หาร ⁴ อันเป็นบทประพันธ์ประเภทพรรณนาความรู้สึกในใจ (lyric)

ศูนย์วิทยุวิทยากร

¹ รพินทรนาถ ติงกอร์, สาธนา, รวี ภาวิไล แผล (พระนคร : คีกริทยสวาม, 2511), บทที่ 1, หน้า 19, "ความสัมพันธ์ของบุคคลกับเอกภพ."

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁴ เก็บความจาก Swami Ajarananda, The Story of Sanskrit Literature, และ A. Berrieddale Keith, A History of Sanskrit Literature.

เมฆทูต เป็นเรื่องที่ยกย่องหนึ่งฝากสารไปกับเมฆถึงภรรยา เมื่อคนถูกเนรเทศจากเมืองเป็นเวลา 1 ปี เพราะละเลยต่อหน้าที่ 'ฤคฺยณเตือนยักษณ์นั้นให้รำลึกถึงภรรยาที่เฝ้าคอยอยู่ ครึ่งแรกของเรื่องเป็นตอนที่ยักษณ์พรรณนาถึงสถานที่อันงดงามที่เมฆนั้นจะต้องเดินทางผ่าน (กึ่งตนจากเขารามศิริในอินเดียตอนกลางขึ้นไปทางเหนือ) อันใดแก่ภูเขามรภูฏ เมืองอุชชยีนี แห่งแคว้นอวันตี พุทฺทกุเษตรอันศักดิ์สิทธิ์ แมคังคาและเทือกเขาหิมาลัย จนถึงจุดหมายปลายทาง คือเมืองอลกาบนเขาไกลาส ครึ่งหลังเป็นการพรรณนาถึงความงดงามของเมืองอลกาและนิवासถานของยักษณ์นั้น พรรณนาถึงสวนในบาน ดอกบัวทอง และหงส์ และภาพภรรยาที่ทอดกายอยู่บนที่นอน แต่ไม่อาจหลับได้ ดวงตานางเหม่อมองออกไปทางหน้าต่างเฝ้าดูยามค่ำคืนอยู่เงียบ ๆ เมฆทูตจากสามีที่รักของนางก็จะส่งสารที่เขาฝากมาด้วยเสียงฟ้าร้องโชนางรู้ว่าเขายังมีชีวิตอยู่ และปรารถนาในตัวนางยิ่งนัก

ที่เถาว์วัลย์ ข้ามองเห็นร่างนาง, ดวงตาของมฤคระแวงภย์เห็นเป็นนางเหลือบ
ชำเลือง,

ดวงเคื่อน ข้าเห็นเป็นวงพัทตร์ชวนสนิหเสนาหาของนาง, ขนหางนกยูง (รำแพน)
ก็เกศาระยับของนางนั้น;

เห็นขนงที่ขมวดเซม้งของนางในระดกนอยของธารไหล :

แควอนิจจา ! ณ ที่หนึ่งทีเดียว ข้าไม่อาจเห็นนางเลย.¹

¹ Swami Ajarananda. The Story of Sanskrit Literature

(Bangkok : Thai Bidhya Press, 1951), pp. 199 - 200:

"In creepers I discern thy form, in eyes of startled hinds
thy glances,

And in the moon thy lovely face, in peacocks' plumes
thy shining tresses.

The sportive frown upon thy brow in flowing waters'
tiny ripples:

But never in one place combined can I, alas ! behold thy
likeness."

แต่เขาเชื่อว่า ความโศกเศร้าของเขาทั้งสองจะหมกดินในที่สุด และเขาจะไคกลับ
คืนสม ในตอนท้ายเขาขอให้เมฆนำข่าวของนางกลับมาสู่เขา. เขาบอกแกเมฆเมื่อเมฆจะจาก
ไปว่า แม้จะต้องจากนางชั่วขณะ เขาทั้งสองจะไม่พรางจากกัน

ความงามของ เมฆพูด อยู่ที่การแสดงความรักคู่คี่อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความรักของ
มนุษย์ การพรรณนาอย่างมีชีวิตก็เป็นสิ่งที่น่าชื่นชม ไมว่าจะเป็นภาพก่งงามสดใสของธรรมชาติ
บนเส้นทางเดินของเมฆ หรือภาพที่แสดงความวาวุ่นของภรรยาผู้สร้อยเศร้า¹

กุตส์หาร หรือวัฏฏแห่งกุตกาล เป็น lyric อันงดงามที่กาลีทาสแสดงภาพกุตกาล
ทั้งหกของอินเดียนอย่างเกี่ยวข้องกับความรู้สึกของมนุษย์โดยใกล้ชิด ต่างจากทวาทสมาสครั้งที่
ทวาทสมาสมุ่งแสดงความรู้สึกคนทุกขุทรมานเพราะจากรัก แต่กุตส์หารมุ่งความสดชื่นรื่นรมย์ของ
ครุฑก็ไม่ว่ากุตกาลจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร กาลีทาสเริ่มเรื่องนี้ด้วยกุตอรอน ซึ่งแม้เวลากลางวัน
แสงแดดจะแรงเกินไป แต่เวลากลางคืนก็เป็นเวลาน่าชื่นชมเมื่อเดือนสองสว่างและความเย็น
แฉงกลางคืนทำให้แดนดินกลับสดชื่นขึ้น ในเวลาเที่ยงคืนครุฑจะร้องเพลงเริงรำ และเคื่องงาม
จะคล้อยจากไปอย่างเศร้าโศกด้วยความอิจฉาในความรักวัยหนุ่มสาว.. ดวงเดือนนั้นก็คือหัวใจ
ของยูพเนจรที่ถูกไฟแห่งการพลัดพรากแผดเผา ต่อจากนั้นเป็นการพรรณนาอย่างเจ็บแสบแหลม
ถึงความแห้งแล้งที่กระทบกระทั่งอนัตว์ทั้งหลาย มีงู ราชสีห์ ช้าง ควาย หมี เนื้อทราย นกยูง
นกยาง กบ และปลา กล่าวถึงไฟที่กลืนกินต้นไม้และพุ่มไม้ และฝูงสัตว์ป่าที่แตกคั่นหนีไฟ
อย่างไรก็ตาม กุตส์หารก็ตามคติมาด้วยเครื่องหมาย คือ เมฆตั้งเคาหะมินคำ พร้อมกับสายฟ้าแลบ
และเสียงรวักลองของฟ้าร้อง เมฆนั้นคล้อยเคลื่อนมาหา ๆ กับนกจากตะ ซึ่งมีชีวิตอยู่ด้วย
หยาตฝน กระแสน้ำหลากเขียวเหมือนหญิงสาวที่เดินหาเอาคนไม้ที่โอนเอนตามริมฝั่งคิดไปออกทะเล
ด้วย ภูเขาออรระดับไปปกคลุมแดนดิน และป่ากึ่งนึ่งหมตัวเองด้วยดอกไม้แรกแย้มสีทอง และ

¹ A. Berrieddale, A History of Sanskrit Literature (London :
Oxford University Press, 1920), Chap.4, p. 86, "Kālidāsa and the
Guptas."

เพื่อให้ความปรารถนาในรักแก่วิญญาณจนเต็มเปี่ยม,
 เมื่อเมฆอันฝนโน้มลงจูบหินผาคุจปราการ,
 เมื่อธารน้ำไหลหลังถึงลงทั่วลาดไหลเข้า,
 และฝูงยูงเริ่มจับรำให้เห็น¹

เมื่อถึงฤดูใบไม้ร่วง ความงามของฤดูนี้เป็นความงามของพืชพรรณที่ไหลลงอย่าง
 อุดมสมบูรณ์ เปรียบกับเจ้าสาวที่เพิ่งผ่านพิธีแต่งงาน มีหน้างามคังบัวบานเต็มที่ มีต้นอ้อย
 และข้าวที่กำลังจะสุกเป็นลือลือลุ่ม มีเสียงร้องของนกกระเรียน ประคองเป็นเสียงก่ำไล่ออเท่า
 ของเจ้าสาวนั้น เทวดายักษ์นางวิจิตรนั้นก็คงจะประชันลำแขนสาวสวย คอกมะลิที่แฝงอยู่กับ
 คอกอโศกแดง เข้มก็ราวจะแข่งกันอันเป็นประกายและริมฝีปากแดงของหญิงสาวยามยิ้ม

ฤดูหนาว ชาวสุก คอกบัวเฉา เวลากลางคืนไม่คังคึกใจครึกทั้งหลาย เช่นในฤดูร้อน
 เพราะแสงเคื่อนหนาวเย็น และแสงควากมีวัชวัชติด แต่ก็ยังมีกองไฟ และรังสีอ่อน ๆ ของ
 ดวงอาทิตย์อันฟุ้งพิสมัยในตอนกลางวัน

ฤดูสุดท้ายในที่นี้คือฤดูใบไม้ผลิ หญิงสาวตัดคอกกรรณิการ์ที่หู่ แวงเรือนผมด้วย
 อโศกแดง และมะลิร้อยเป็นสายเพื่อไปพบคู่รัก เสียงเพลงหนึ่งของฝั่ง คนตรีแห่งนกเขาคุ

¹ The Story of Sanskrit Literature, pp. 201 - 2 :

"The mountains fill the soul with yearning thoughts
 of love,

When rain-charged clouds bend down to kiss the towering
 rocks,

When all around upon their slopes the streams gush down,
 And throngs of peacocks that begin to dance are seen."

และมะม่วงผลิข้อ เหล่านี้คือคุณธนูแหลมที่เพชฌุ์ธนูคอกไม้ ไซทำให้ดวงใจหญิงสาวเจิดจ้า
ในความรัก ¹

การที่กาติทาสเริ่มต้นเรื่องควยดูครอน ทั้ง ๆ ที่ถือกันว่าดูไบไม่ผลิเป็นดูไบเริ่มต้นนั้น
อธิบายได้ว่า ² เป็นเพราะต้องการให้เรื่องจบที่ดูไบไม่ผลิซึ่งเป็นเวลาที่ความรักมีความเหมาะ
เจาะกลมกลืนอย่างสมบูรณ์กับการเริ่มต้นปีใหม่ ด้วยเหตุที่ดูไบไม่ผลิเป็นดูไบให้ชีวิตใหม่และให้
ความรื่นเริงแก่มนุษย์และธรรมชาติทั้งหมด

ถึงแม้ว่างานนิพนธ์ทั้งสองของกาติทาสจะมีดีลาบางประการคล้ายคลึงกับทวาทสมาส
โดยเฉพาะ กตุสัหาร ซึ่งแสดงถึงความสังเกตุอย่างละเอียดประณีตและความผูกพันอย่างใกล้ชิด
ของจิตใจกับธรรมชาติ แต่ก็มีลักษณะบางประการที่ชี้ว่า งานนิพนธ์ของกาติทาสไม่น่าจะ
มีอิทธิพลต่อทวาทสมาสโดยตรง เมื่อเปรียบกับเมษุต เราจะเห็นว่า เมษุตเป็นเรื่องใน
ดูคุยนเพียงดูเดียว ทั้งการพรรณานาฏมิประเทศตามเส้นทางที่เมษจะนานพบ ก็มีความสำคัญ
ไม่ยิ่งหย่อนกว่าการพรรณานาความในใจ จึงต่างจากทวาทสมาสที่ทั่วไปแสดงการเคลื่อนไหว
ในข้อนี้ทวาทสมาสน่าจะใกล้เคียงกับกตุสัหาร ตรงที่การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นวัฏจักร
ของดูคุกาลทั้งหลายมีอิทธิพลต่อมนุษย์ แต่กตุสัหารก็มีแก่นเรื่องใหญ่เกิดจากทวาทสมาสตรงที่มุ่ง
แสดงความซึ้นบานในรักของหนุ่มสาวที่เหมาะสมจะสอดคลองกับทุกดูคุกาล แต่ทวาทสมาสมุ่ง
แสดงความทุกข์เพราะจากรัก นอกจากนี้ทวาทสมาสยังแสดงภาพธรรมชาติเพื่อสะท้อนอารมณ์
สะท้อนใจที่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่บุคคลเพียงคนเดียว แต่กตุสัหารกล่าวถึงคู่รักทั้งหญิงและชาย
โดยทั่วไป ทวาทสมาสมองธรรมชาติจากอารมณ์สะท้อนใจ แต่กตุสัหารแสดงอารมณ์สุข
ทวาทสมาสแสดงอารมณ์ทุกข์ทัศนคติต่อธรรมชาติในวรรคที่สองเรื่องนี้จึงผิดกัน กตุสัหาร
แสดงความซึ้นบานในธรรมชาติอย่างเต็มที่ แต่ทวาทสมาสแสดงความรู้สึกขัดแย้งระหว่างความ
กลมกลืนกับธรรมชาติและ ความแยกตัวออกจากธรรมชาติในเวลาเดียวกัน

¹ ถอดความจาก The History of Sanskrit Literature, Chap.7,
pp. 200 - 3, "Lyric Poetry."

² A History of Sanskrit Literature, pp. 83, 84.

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนไม่ปักใจว่า ทวาทศมาสได้อิทธิพลจากงานนิพนธ์ของ กาลีทาสโดยตรงก็คือ เราเพิ่งรู้จักงานของกาลีทาสเป็นครั้งแรกเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกัตแปลงบทละครเรื่องศกุนตลาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ ที่ถอดความจาก สันสกฤตอีกทีหนึ่ง เมื่อพิจารณาจากประวัติวรรณคดี วรรณคดีที่ได้จากอินเดียโดยตรง มักเป็น วรรณคดีทางพุทธศาสนาหรือวรรณคดีบาลี ส่วนวรรณคดีสันสกฤตเท่าที่ปรากฏคือ รามเกียรติ์ จากรามายณะ ก็มาจากการเล่าสืบต่อกันมาเป็นหลายระลอก อาจได้รับอิทธิพลจากเรื่องพระราม ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นชวา มลายู หรืออาจได้รับถ่ายทอดจากนิทานเรื่องพระราม ในอินเดียสมัยก่อนวาลมิกิเสียอีก มิใช่ถอดมาจากฉบับของวาลมิกิโดยตรง¹

อย่างไรก็ตาม การนำงานนิพนธ์ 2 เรื่องของกาลีทาสมาศึกษาเปรียบเทียบกับทวาทศมาสอย่างคร่าว ๆ ในที่นี้ ก็ทำให้พอมองเห็นได้ว่า มนุษย์มีความผูกพันกับธรรมชาติอย่างแน่นแฟ้น และลักษณะนี้เป็นลักษณะเด่นในวรรณคดีตะวันออก² ในเวลาเดียวกันจะเห็นว่าทวาทศมาสนอกจากจะมีลักษณะร่วมกับวรรณคดีตะวันออกดังกล่าว ก็ยังมีลักษณะเฉพาะอยู่บ้าง ซึ่งจะเห็นได้จากแก่นเรื่อง และท่วงท่าการแสดงออกตั้งแต่ศึกษาท่วงท่าการแสดงออกในวรรณคดีเรื่องนี้ โดยละเอียดในบทต่อไป

¹ ดู กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, ขุมนนิพนธ์ (พระนคร : สำนักพิมพ์สมาคมนักวิจัย-ศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2507), หน้า 163 - 5.

² วิทย์ สีวะศรียานนท์, วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์, หน้า 44 - 5 :

"ชาวจีนซึ่งเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน... ก็มีโคลงกลอนชมความงามธรรมชาติ... เป็นสิ่งที่แพร่หลายและนับเป็นชีวิตจิตใจของชาวจีนก่อนที่จะมีวรรณคดีเขียนเกิดขึ้น..."